

Kniha sestává z 5 větších oddílů. První z nich, *Züruck zur Urkirche: Erlösung oder Sakrileg*, se zabývá duchovní atmosférou a situací v církvi v Evropě na přelomu 14. a 15. století, přičemž samostatné podkapitoly jsou věnovány sporům o výklad Písma svatého (Anton Höslinger), otázce hledání autority v řadách světské a církevní moci (Martin Haltrich), Janu Husovi (Karel Hruza) a čtyřem pražským artikulům (Jiří Petrášek). Pro českého čtenáře může být zajímavý i text Christiny Traxler o vídeňské univerzitě v době husitské a tamní reflexi Husova díla a pražských artikulů. Samostatná kapitola z pera Sabine Miesang je věnována i osobnosti vévody a pozdějšího krále Albrechta (V.) Habsburského. Zvláštní pozornost autorka věnovala Albrechtovi jakožto bojovníku proti husitům. Oddíl *Reformbestrebungen* navazuje na oddíl předchozí texty o kostnickém a basilejském koncilu (Christina Traxler), reformě klášterů v době husitských válek (Clemens Galban) a vzniku protihusitského spisu zvaného *Vulpecula* (Pavel Soukup), přičemž uvedený rukopis je uložen přímo v klosterneuburské klášterní knihovně. V oddílu *Einsatz der Gotteskrieger* se autoři zaměřili na židy jako oběti náboženského fanatismu (Petr Elbel a Wolfram Ziegler), nájezdy Albrechta Habsburského na Moravu a Čechy (Petr Elbel), husitské spanilé jízdy do rakouských zemí (Herbert Krammer), úlohu obchodu a funkci hospodářských sankcí proti husitům (Alexandra Kaar) a uprchlíky ze Zemí Koruny české v rakouských zemích (Ondřej Vodička). Oddíl *Kunst und Kult im Glaubenskrieg* je zaměřen, jak již napovídá jeho název, převážně na dějiny umění v době husitské v českém a rakouském výtvarném umění (Daniela Rywíková a Maria Theisen). Poslední oddíl *Nachwirkungen* se zabývá reflexí husitského věku v pozdějších dobách (Sarah Deichstetter, Pavel Soukup, Sabine Miesang a Julie Anna Schön).

Samotná katalogová část na str. 168–198 velice podrobně seznamuje čtenáře se všemi na výstavu zapůjčenými předměty převážně z rakouských klášterů, archivů a galerií. Ocenit lze vhodně zvolený obrazový doprovod celé publikace, oproti tomu vazba je poněkud nekvalitní a při častějším čtení se uvolňuje, což je vzhledem k ceně a celkové kvalitě publikace poněkud tristní. Přestože po stránce faktografické práce příliš nepřichází se zásadními novými objevy, jedná se o sympatickou syntetickou práci, shrnující výsledky dosavadního badání a seznamující s předběžnými výsledky probíhajících výzkumů některých zúčastněných autorů. Pro českého čtenáře je pak zvláště cenné nahlížení na období husitských válek z jiné než české perspektivy.

Jan Boukal

doi: 10.14712/23365730.2024.11

**Marta Vaculínová – Martina Šárovcová – Alena Nachtmannová,
Portréty předbělohorských intelektuálů = Portraits of intellectuals
between 1516 and 1620**

Academia, Praha 2021, 420 s., ISBN 978-80-200-3245-4

Čtvrtý svazek ediční řady Knižní kultura zaměřuje svou pozornost na portréty učenců, kteří v 16. a v počátcích 17. století působili na území někdejšího Českého království. Hned v úvodu je nutné konstatovat, že klasifikace osoby jakožto učenice či intelektuála může být do značné míry subjektivní. Sledovaná skupina portrétovaných postav je značně nehomogenní, jedná se o osoby rozličného stavu (měšťané, šlechta i duchovenstvo), různého

povolání (učitelé, vysokoškolští profesori, písaři, tiskaři, kněží, lékaři) i rozličného původu – najdeme zde jak uherského Jesenia, tak i italského Mattioliho či běloruského Skarynu (v knize uváděn jako ruténský vydavatel František Skorina). Rovněž médium, jehož prostřednictvím byly osoby zobrazovány (autorkami označované jako „portrét“), bylo různé, kupříkladu grafické listy, iluminace, pamětní medaile či figurální náhrobníky. Neméně diskutabilní je i autenticita portrétů, neboť některé vznikly až po smrti portrétovaného. Trojice autorek vychází ze své specializace a každá z nich se soustředila na uvedenou problematiku z jiného úhlu pohledu. Martina Šárovcová se zaměřila na zobrazování učenců v kontextu knižní (rukopisné i tištěné) produkce. Portréty v knihách zachycovaly donátory i samotné autory textů. Alena Nachtmannová studovala oděvy zpodobňovaných osob v kontextu projektů reprezentace. Zde platí již výše zmiňovaná variabilita osob, které bývaly zobrazovány v oděvech typických pro jejich vrstvu, bez ohledu na to, zda uvedený typ oděvu skutečně nosily. Příklady mohou být Tycho Brahe či Kryštof Harant v plátových zbrojích jakožto atributu šlechty. V uvedené souvislosti je zajímavé, že učenci z menších měst bývali nezřídka nositeli oděvů a účesů, které byly v době vzniku portrétů již značně nemoderní, a to někdy až o několik desetiletí. Marta Vaculínová se soustředila na doprovodné texty, obklopující vyobrazení učenců nebo jsoucí přímo jejich součástí. Přidružený text mnohdy vypovídal o činnosti či zájmech zachycené osoby, mohlo se jednat i o oslavnou báseň. Stěžejní částí knihy je abecedně řazený katalog portrétů, který je společným dílem všech tří autorek. Na velice stručnou charakteristiku portrétovaného navazuje podrobný rozbor portrétu z hlediska výtvarného, doplněný o analýzu oděvu a rozbor přidružených textů. Charakteristiky (někdy dokonce redukováné na pouhý jeden řádek) mohly být propracovanější a rozsáhlejší, minimálně v rozsahu odstavce, z něj by bylo možné získat větší přehled o uvedené osobě. Z prostředí pražské univerzity jsou v katalogu zastoupeni Daniel Basilius z Deutschenberka, Marek Bydžovský z Florentina, Tadeáš Hájek z Hájku, Jan Jesenský a Prokop Poeonius Světnovský. Je ovšem zářející, proč byl s ohledem na mnohoznačnost, s jakou autorky využívají termín „portrét“, vynechán Matouš Collinus z Chotěřiny se svou pamětní deskou z roku 1566 v Karolinu. Současně je nutno brát v potaz, že si katalog neklađe nárok na úplnost. Některé osoby, jejichž portréty jsou z uvedené doby známy, autorky vynechaly záměrně, a to v případech, kdy byly inspirovány portréty jinými a zcela určitě tak nezachycují skutečnou podobu zobrazovaných (např. Daniel Adam z Veleoslavína).

Autorky shromáždily, zdokumentovaly a interpretovaly úctyhodný ikonografický materiál, který se nachází roztroušen v českých i zahraničních archivech, muzeích a knihovnách. Kromě tří úvodních studií a katalogu jsou cennými pomůckami rovněž chronologický přehled portrétů a dále rejstříky malířů, tiskařů, rytců, řezáčů, přehledy autorů básní, osobních hesel a citátů a incipity básní. Knihu lze vnímat slovy Marty Vaculínové jako „první krok, na nějž může navazovat další výzkum“. Případnému zájemci o ikonografii (nejen) české inteligence předbělohorského věku se dostane reprezentativního vzorku, z nějž již lze odvozovat obecné poznatky.

Jan Boukal

doi: 10.14712/23365730.2024.12